

הרב אברהם יצחק הלוי כלאב

דיין בבית הדין האיזורי ירושלים
ור"מ בישיבת מרכז הרב

לחודש אייר

הנשמות היפות, פרחי החיים, ממכון מקדש אל, ישאבו טלם. פתגם זה חרז מרן דודי זקני הראי"ה קוק זצ"ל, לחודש אייר. נראה לפרשו כך: חודש אייר מכונה בספר מלכים א, (פרק ו, א) חודש זיו, בו החל שלמה המלך לבנות את המקדש, וסיימו בחודש האתנים, שהוא חודש תשרי.

נחלקו חכמים במסכת ר"ה (יא, א) ר' אליעזר אומר, בתשרי נולדו האבות ולפיכך החודש נקרא, אתנים, שהם האבות איתני העולם. כלומר, החזקים שעליהם העולם עומד. ולדעתו חודש אייר נקרא זיו כי יש בו זיו לאילנות, וכפי שترגם יונתן בן עוזיאל **זיו נצניא**, דהיינו נצני הפרחים והפירות נראים באילנות, לאחר שבחורף היו האילנות ערומים מעלים ופירות. ולדעת ר' יהושע, בניסן נולדו אבות, ולפיכך חודש אייר שבו כבר היו האבות מתחילת החודש, נקרא חודש זיו, **שנולדו בו זיויתני העולם**, האבות שהם היפים בעולם. ולדעתו, חודש תשרי נקרא אתנים מלשון חזק, מפני שהוא מרובה במצות, שופר, יוה"כ, סוכה, לולב וערבה וניסוך המים.

נמצא, שהנשמות היפות, שהן האבות ובניהם אחריהם ממשיכי דרכם, ופרחי החיים שהם הניצנים הנראים באילנות, מהם עתידים להתפתח הפירות המספקים את מזונם, שואבים את חיותם, שהוא טלם, ממכון מקדש אל. שהנה לא במקרה הותחל בבנין המקדש הראשון בחודש אייר, ונחנך הבית בחודש תשרי. נבין זאת מתוך הבנת שני המושגים המוזכרים במאמר: **מכון, מקדש אל**, ובאמת שני אלה מופיעים בשירת היס (שמות ט"ו, י"ז) **מכון לשבתך פעלת ה', מקדש, ה' כוננו ידך**. רש"י פירש את המילה **מכון** מלשון, מכון, דהיינו, **הר נחלתך** הוא הר הבית שעליו בנוי המקדש שהוא מכון כנגד **שבתך** שהוא כסא הכבוד. וכן תרגם יונתן בן עוזיאל.

אכן אונקלוס מפרש **מכון** מלשון מתוקן, דהיינו מוכן, שפירושו מקום **מתוקן** לשבתך שהוא המקדש. לומר שישנם שני דברים, יש ערך של תיקון והכנה. ויש מקום המקדש עצמו. וזה עצמו ההבדל בין חודש אייר שבו הותחל בבנין המקדש, שזו ההכנה להשראת השכינה בישראל. לעומת חודש תשרי, שהוא מועד גמר המקדש והשראת השכינה בו.

ואמנם נחלקו ר' אליעזר ור' יהושע (שם) גם, מתי נברא העולם, שלדעת ר' אליעזר בתשרי ולדעת ר' יהושע בניסן, ומבואר בגמ' (שם) שמקורו של ר' אליעזר, הנאמר בתורה, שבאותו הזמן העולם היה בשלמות האילנות והפירות כפי שהעולם נמצא בחודש תשרי. ואילו ר' יהושע למד מהנאמר בתורה, שבאותה עת של בריאת העולם העשבים רק התחילו לנבוט וכן האילנות לא נשאו פירות, כפי שקורה בעולם בחודש

ניסן. ומשמעות מחלוקתם, אם העולם נברא בשלמות ותפקידו של האדם לשמרו. או שהעולם נברא במצב הטעון שיפור וצמיחה, לומר שתפקידו של האדם לא רק לשמר את מה שיש אלא לפתחו ולשפרו. (וע' עוד באבני ברקת לפרשת בראשית, באריכות בענין מחלוקת זו). ממילא יש לומר שגם המחלוקת מתי נולדו אבות, בניסן או בתשרי, משמעותה, מה הם האבות לגבי עם ישראל. לדעת ר' אליעזר, האבות נולדו בתשרי כי הם שלמי המין האנושי, ובניהם רק ממשיכים אותם ומוציאים לפועל את מעלתם, ולפי זה חנוכת המקדש בחודש זה בעצם באה מכוחם של האבות ומגלה את מהותם, דהיינו, אתנים - תקיפים, במצות ובקרבת אלוקים, ועל ידי כך השכינה שורה באהליהם. מאידך, לדעת ר' יהושע, האבות הינם השורשים של העם ומהווים הכנה לו. ולפיכך הם נולדו בחודש זיו בו זוהרים ניצני האילנות שהם ההכנה לפירות העתידיים, ובו הוחל בנין המקדש, שזו ההכנה להשראת השכינה בישראל. ובאמת עיקר זמן ספירת העומר הוא בחודש אייר, וכידוע ספירת העומר הכנה היא לקבלת התורה, כפי שכתב החינוך.

יש להוסיף ביאור במה תלויה מחלוקת זו, שהנה האבות נקראים ישרים, וכבר אמרו חכמים (הובא ברש"י בראשית כ"ד, מ"ב): יפה שיחתם של עבדי אבות מתורתם של בנים. כי היחוד של האבות הוא בהתנהגותם הישרה הכוללת הנהגתם כלפי הבורא וכלפי הברואים כולם על כל המשתמע מכך. לעומת זאת, התורה ניתנה לישראל, כעם, כאשר היו ששים ריבוא, דבר שהיה חסר לאבות. אכן אמרו חכמים שאף האבות קיימו את התורה, כי חייהם היו מושלמים בלא נטיות חומריות המעוותות את רגש החיים האמיתי של האדם, ולפיכך באופן טבעי נמשכו אחר המצות שהן הנותנות חיים אמיתיים לאדם גם בעולם הזה וגם בעולם הבא. מה שאין כן, העם כולו, בלא הדרכת התורה אינו יכול להגיע למעלה עליונה זו, לחיות חיים בשלמות אלוקית כפי שהקב"ה יעד לאדם.

וכבר נחלקו במדרש, ואחריו ר"ת ורבינו אלחנן (ע' אבני ברקת סוף פרשת ויקהל) אם דרך ארץ עיקר והתורה רק מדריכה את האדם איך להגיע לדרך ארץ נכונה, או שתורה עיקר ודרך ארץ נכונה היא בעצם הכנה לתורה, כדי לאפשר לאדם להגיע למעלות עליונות מיוחדות על ידי לימוד תורה. לדעת ר' אליעזר שהאבות נולדו בתשרי, מלמד הדבר שדרך ארץ והנהגת החיים הנכונה היא העיקר שהקב"ה דורש מהאדם. ישראל שקיבלו אח"כ את התורה, אינו אלא, כדי שיוכלו להמשיך בדרך האבות להיות בני אדם טובים וישרים במעשיהם ובהוייתם. ואילו לדעת ר' יהושע, שבניסן נולדו אבות, משמעו, שדרך ארץ בה היו מוחננים האבות, מעלתה שהיא מכינה את הדרך לעם שיקבל תורה ויוכל לעלות לשלמותו ע"י התורה יותר ממה שיש בכוח דרך ארץ לעשות. ודוק"ה.

והנה שלמה המלך בתפילתו בעת חנוכת המקדש אמר (מלכים א, ח, י"ג): **בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים** ופירש יונתן בן עוזיאל את המילה **מכון**, מקום מתוקן לשכינת עולמים. וכאשר ביקש שלמה, בעומדו לפני המזבח ופרש כפיו לשמים, שהקב"ה ישמע ויענה לו ולעם ישראל כאשר יתפללו אל המקום הזה. וכאשר יהיה רעב, או דבר, או ארבה, או יצר לו אויבו, כל נגע ומחלה, אתה תשמע **מכון שבתך**. וגם

לתפלת נכרי, תשמע השמים **מכון שבתך**. לעומת זאת, כאשר יצא עמך למלחמה בדרך אשר תשלחם ושמעת השמים את תפילתם. ולא נאמר כאן **מכון שבתך**. ואילו כאשר יחטאו לך ואנפת בס ונתתם לפני אויב ושבו אליך בכל לבבם ובכל נפשם בארץ איביהם, והתפללו דרך ארצם, ושמעת השמים **מכון שבתך**, וגו'.

שיש להבין, מדוע לפעמים הוא אומר **מכון שבתך** ולפעמים הוא אומר תשמע השמים ומשמיט את המילה **מכון שבתך**. וכאן תרגם יונתן, מקום שכינתך, ולא תרגם מקום מתוקן לשכינתך, כפי שתרגם במקום הראשון. אלא, למדנו שישנם שני דברים. האחד מקום מוכן להשראת השכינה. והשני, מקום בו שורה השכינה. שכך אמרו במסכת ר"ה, (ל"א, א') אמר ר' יהודה בר אידי אמר ר' יוחנן, עשר מסעות נסעה שכינה, מכפרת לכרוב, מכרוב לכרוב, מכרוב למפתן וממפתן לחצר, ומחצר למזבח, וממזבח לגג, ומגג לחומה, ומחומה לעיר, ומעיר להר. כלומר, הבית נשאר אותו בית ונעשית בו עבודת המקדש, אך במהותו הפנימית יש שוני, שלפעמים השכינה שורה במרכזו ולפעמים היא מסתלקת והולכת עד שהבית נשאר ריק, אך תמיד הוא מוכן לשכינה שתשוב. ולכן כאשר שלמה המלך מתפלל על הבית עצמו, הוא מתארו כמקום מתוקן להשראת השכינה, שזה מעשה האדם, ורק אחר כך השכינה אכן שורה שם ומקדשתו.

ומכאן נובע ההבדל תפילתו של שלמה המלך. כי כאשר המתפלל זכאי וראוי שבקשתו תענה, השמים שומעים תפילתו, דהיינו השראת השכינה שבבית תמלא משאלתו. (והדבר נקרא, תשמע השמים, כדאמר ר' יוסי (במסכת סוכה ה, א) מעולם לא ירדה שכינה למטה, דכתיב, **השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם** ומה שנאמר וירד ה' על הר סיני, למעלה מעשרה טפחים).

אולם, כאשר המתפלל נמצא במצב רוחני ירוד וכתוצאה מכך הוא באמת אינו ראוי שתפלתו תשמע, ביקש שלמה, אתה תשמע השמים **מכון לשבתך**. כלומר, כוח ההכנה שקיים במקדש ובאדם, עשוי לסייע למתפלל לשנות אורחות חייו וגם אם עתה אינו זכאי, הרי בעתיד יתכן שיכין עצמו ויתעלה ולפיכך הוא ראוי כבר מעתה לתת לו הזדמנות לשיפור מצבו הגופני על מנת שבהמשך ישתפר גם מצבו הרוחני.

לכן ביקש שלמה המלך, שבהנגף העם לפני אויב, או כאשר לא יהיה מטר, ושבו מחטאתם, **תשמע השמים**. אולם, כאשר יהיה רעב, דבר וכו', או יצר לו האויב בארץ, ופרש כפיו אל הבית הזה, ולא נאמר שיעשו תשובה, אתה תשמע השמים **מכון לשבתך**. וכן תשמע השמים **מכון לשבתך** תפילת הנכרי. דהיינו במצב רוחני ירוד, הזכות לקבלת המבוקש נובעת **ממכון שבתך**.

עוד הוסיף שלמה, כאשר יצא עמך למלחמה על אויבו בדרך אשר תשלחם ושמעת השמים. אך כאשר יגלו מארצם ושבו שוביהם אל ארץ אויב, ושבו אליך בכל לבבם ובכל נפשם בארץ אויביהם והתפללו דרך ארצם וגו', העיר אשר בחרת והבית אשר בנית לשמך, ושמעת השמים **מכון שבתך**, וגו', וסלחת לכל פשעיהם אשר פשעו בך. וגו'.

דהיינו כאשר יוצאים למלחמה כמצוה בתורה, השמים, דהיינו השכינה עצמה תשמע. לא כן כאשר פשעו בך ונתחייבו חובת גלות בארץ אויבהם, רק זכות ההכנה גורמת לשמיעת תפילתם, ולפיכך, ושמעת השמים **מכון שבתך**.

נמצא שכוחן של הנשמות היפות, שהן ישראל המשך האבות, מבחינה רוחנית, ופריחת החיים של הבריאה, שואבים ממכון המקדש את כוחם. כי לא רק בזמן שהמקדש קיים יש בכוחו לאפשר שאיבה רוחנית להחיות את הנצרך לכך, אלא, גם בהיות המקדש שמש, בקדושתו הוא עומד, וכוח ההכנה שבא לידי ביטוי בתחילת בנין המקדש קיים לעולמים בזמן זה בכל השנים ויש אפשרות לשאוב ממנו חיות לנשמות היפות היודעות לשאוב, ולפרחי החיים שנבראו למען יוכלו הנשמות היפות לפעול בעולם. אמנם, המכון מתקשר למקדש אל, שמשמעו מקדש ה' בירושלים, מחד, ומאידך, מרמז לתורה שבעל פה. שכך אמרו במסכת ב"מ וכו', א) על הפסוק (ותהלים עג): **עד אבוא מקדשי אל אבינה לאחרייתם, מקדשי סימנא לרב אשי, אבינה לרבינא**, שהם סוף הוראה. ללמדנו שיש קשר הדוק בין המקדש והתורה, לא רק שמציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים, מסנהדרין גדולה היושבים ליד המזבח שמהם יוצאת הוראה לכל ישראל. אלא, גם כאשר המקדש חרב אין להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד, (מסכת ברכות ה, א). בחודש אייר חודש התחזקות כוח ההכנה, מתחזק כוח הכנת המקדש וכוח הכנת קבלת התורה אשר משניהם יחד נשאבים כוחות החיות לשואבים. אולם יש צורך לכוח **שאיבה** דוקא, ולא מספיק כוח יניקה או דבר דומה. כי שאיבה הינה ממעמקי הבור ויש להשקיע בכך כוח גדול לדלות מים מבורות עמוקים, כמבואר במשלי וכו', ה': **מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונה ילדנה**.

ברם, שואבים טל ולא גשם. כמו שדרשו במסכת כתובות (קי"א, כ), אמר ר' אלעזר, עמי הארץ אינם חיים. שנאמר (ישעיה כו): **מתים בל יחיו רפאים בל יקומו** במרפה עצמו בתורה. ועוד דכתיב (שם): **כי טל אורות טליך וארץ רפאים תפיל כל המשתמש באור תורה** אור תורה מחייהו. ובכל זאת, גם לעמי הארץ יש תקנה, ששיא בתו לת"ח יעשה פרקמטיא לת"ח ויהנה ת"ח מנכסיו, שמעלה הכתוב עליו כאלו נדבק בשכינה. ע"כ. נראה, כי הנאמר בפסוק **טל אורות** (ולא גשם אורות) כמי שמחיה, מוכיח שקשר לתלמיד חכם אף הוא מחיה את עם הארץ. לפי שישנו אור תורה, שזהו תלמיד חכם עצמו, ועליו נאמר (ודברים לב, ב), **יערוף כמטר לקחי**. ויש הנדבק לתלמיד חכם ומהנהו, שהוא דומה לטל תורה, ועליו נאמר המשך הפסוק **תזל כטל אמרתי**. ההכנה שבהשאת בתו לתלמיד חכם שתהיה עזר לבעלה במפעליו התורניים, עשיית פרקמטיא והאפשרות שהתלמיד חכם יהנה מנכסיו, שבזה העושה מסייע לחכם לשבת על התורה והעבודה, היא בבחינת הטל בלבד, שאין כוחו כמטר, שהינו עיקר כוח ההשקאה לגדל צמחים, ומקור המים לשתייה.

ולכן בחודש זה ממכון המקדש ישאבו טל. עד שיגיעו לחודש סיון מועד קבלת התורה שהיא המטר, הדומה **ללקחי**, דהיינו מה שאדם לוקח. לעומת **אמרתי** שהנותן נותנה אך יש צורך למקבל לקבלה, וכל זמן שלא קיבלה היא מוכנה להתקבל ע"י השומע. ודו"ק.